

Konferencja: „Obraz, dźwięk i smak w edukacji historycznej”, Toruń, 10–11 września 2010 r.

W dniach 10–11 września 2010 r. w Toruniu odbyła się siódma z cyklu Toruńskich Spotkań Dydaktycznych konferencja pt. „Obraz, dźwięk i smak w edukacji historycznej” zorganizowana przez Polskie Towarzystwo Historyczne, Instytut Historii i Archiwistyki Uniwersytetu Mikołaja Kopernika oraz Ogólnopolskie Centrum Doskonalenia Nauczycieli Historii przy Stowarzyszeniu Oświatowców Polskich. Tradycyjnie obok rodzimych historyków udział wzięli w niej goście zagraniczni, tym razem z Francji oraz ze Szwecji.

Zamierzeniem organizatorów było zaprezentowanie i przedyskutowanie problematyki dotyczącej postrzegania przeszłości poprzez pryzmat nie tylko słów i obrazów, ale również dźwięków i smaków. Wyzwaniem dla współczesnej edukacji historycznej staje się bowiem kształtowanie wiedzy o przeszłości poprzez analizę różnorodnych tekstów i przekazów kultury. W edukacji humanistycznej obraz, dźwięk i smak kształtują fundamentalne doznania estetyczne – wrażliwość na piękno, prawdę, harmonię życia społecznego. W konsekwencji zastosowanie w procesie nauczania historii przez nauczyciela humanistę aktywnych metod i form pracy dążyć winno do wykorzystania różnych zmysłów uczniów, które w efektywny sposób pozwolą ukształtować rozliczne kreatywne umiejętności, pobudzić wyobraźnię oraz zainteresowania wychowanków. Rozwój technologiczny bowiem, powodujący łatwość dostępu do wielu różnorodnych źródeł informacji, sprzyja zarówno uczniom, jak i nauczycielom, ale stawia przed nimi nowe wyzwania w pracy lekcyjnej, jak i pozalekcyjnej.

Otwarcie zaplanowanej na dwa dni konferencji nastąpiło w Instytucie Historii i Archiwistyki, po przerwie obiadowej sesję popołudniową kontynuowano w Klasztorze Benedyktynów w Mogilnie. W drugim dniu obrady odbywały się w siedzibie SOP w Ogólnopolskim Centrum Doskonalenia Nauczycieli Historii w Toruniu.

Konferencję otworzyli prezes PTH prof. dr hab. Krzysztof Mikulski oraz prodekan Wydziału Nauk Historycznych dr hab. Stanisław Roszak, prof. UMK. Obrady rozpoczęło wystąpienie Barbary Wagner (Warszawa), która wprowadziła zebranych w zagadnienia z zakresu problematyki sensorycznego postrzegania przeszłości. W swoim wystąpieniu zwróciła uwagę na elementy modyfikujące techniki postrze-

gania i weryfikacji źródeł oraz na dwa główne style uczenia się – wzrokowy i słuchowy. Wskazała także na najnowsze ustalenia psychologów na temat stymulowania lewej i prawej półkuli mózgu w procesie edukacji. Autorka zachęcała także do integralnego poznania praw rządzących umysłem człowieka, które pozwalają wpływać na efekty nauczania oraz na jakość życia uczniów. Kolejny prelegent, Adam Suchoński (Opole) dzielił się nowymi spostrzeżeniami na temat prezentowanych już przez niego podczas Toruńskich Spotkań Dydaktycznych wielorakich walorów historycznych obrazów podwójnych. Zaprezentował on przykłady wydarzeń w historii oraz najczęściej popełniane błędy podczas ich analizy. Wymienił zalety wynikające z procesu nauczania historii przy wykorzystaniu różnorodnych źródeł ikonograficznych. Z kolei Barbara Kubis (Opole) podkreśliła naturalne pragnienie harmonii w obrazach, dźwiękach i smakach. Zwróciła uwagę na ogromną ilość informacji, którą uczeń może znaleźć w utworach muzycznych i obrazach podczas pracy pod kierunkiem nauczyciela. W jej przekonaniu tego typu materiał słuchowy i ilustracyjny stanowi atrakcyjne dla młodzieży źródła do poznania przeszłości. Mariola Hoszowska (Rzeszów) wskazała na znaczenie słów i obrazów w edukacji historycznej. W swoim wystąpieniu zastanawiała się nad źródłem niegasnącego entuzjazmu czytelników dla literatury historycznej, a także do obrazu filmowego. Prelegentka zwróciła uwagę na konieczność wykorzystywania w pracy z uczniami różnych form współpracy między szkołą a teatrem i muzeum. W jej opinii wystarczy chociażby zapoznać się z ofertą lekcji muzealnych i warsztatów teatralnych, aby uzmysłowić sobie, jakimi drogami możemy pobudzać wyobraźnię uczniów i wykorzystywać ich potencjał.

Sesję przedpołudniową zakończyli goście ze Szwecji oraz Francji. Henryk Ågren, Mikael Alm oraz David Ludvigsson (Uppsala) przedstawili uczestnikom konferencji organizację Uniwersytetu w Uppsali, zwracając przy tym uwagę na studencki charakter miasta. Następnie zapoznali słuchaczy z systemem nauczania historii w szwedzkim szkolnictwie wyższym. Podkreślili znaczenie historii jako głównego przedmiotu w edukacji nauczycieli. Wystąpienia gości z Francji zapoczątkował referat Marguerite Figeac-Monthus (Bordeaux), który dotyczył prezentacji historii sztuki jako nowego konceptu pracy wielodyscyplinarnej. Uwagę słuchaczy skupiły zaprezentowane przez autorkę dzieła sztuki. Prelegentka zwróciła uwagę na interdyscyplinarną analizę dzieł. W opinii autorki uczeń powinien być zdobywać wiedzę o przeszłości nie tylko podczas ich oglądania, ale przede wszystkim w czasie krytycznej analizy. Dlatego też ważne jest zrozumienie dzieła sztuki w odniesieniu do czasu, w jakim powstało. Autorka wskazała na ogromną rolę nauczyciela w interdyscyplinarnej analizie dzieł sztuki. Podjęła również próbę odpowiedzi na pytanie – na ile obraz i sztuka mogą być narzędziami pedagogicznymi prowadzącymi do analizy interdyscyplinarnej oraz w jakim stopniu dzieło sztuki przyczynia się do budowania wyobrażeń o przeszłości. Interesującego tematu podjął się Ludovic Laloux (Bor-

deaux). Na podstawie programów szkolnych podjął próbę określenia miejsca treści związanych z przemysłem, gustami i smakami w nauczaniu historii we Francji. W swoim wystąpieniu wykazał, że francuskie podręczniki traktują marginalnie tego rodzaju zagadnienia. W przekonaniu prelegenta rewolucja przemysłowa otworzyła nową erę w dziedzinie przemysłu rolno-spożywczego. Rozwój środków transportu wpłynął na rozpowszechnienie się produkcji rolniczej, a zarazem maszyn udoskonających pracę w przemyśle. Z kolei unowocześnienie technik przechowywania żywności wpłynęło na ich aspekt smakowy. Uwagę słuchaczy skupiły także prezentowane w czasie prelekcji różne rodzaje cukrów spożywczych.

W części popołudniowej uczestnicy konferencji wzięli udział w wycieczce szlakiem romańskich zabytków, podczas której zobaczyli Inowrocław, Kruszwicę, Strzelno i Mogilno. W Inowrocławiu pod kierunkiem Dariusza Karczewskiego (Bydgoszcz) zwiedzili jeden z najstarszych na Kujawach kościół Imienia Najświętszej Maryi Panny, który swoją metryką sięga XII w. W Kruszwicy podziwiali jeden z najlepiej zachowanych zabytków architektury romańskiej w Polsce, kolegiatę św. Piotra i Pawła – filarową bazylikę zbudowaną na planie krzyża łacińskiego. Następnym przystankiem na szlaku romańskich budowli było Strzelno, w którym uczestnicy objazdu obejrzelili rotundę św. Prokopa oraz kościół Świętej Trójcy i Najświętszej Marii Panny. Duże wrażenie na zwiedzających wywarła zbudowana na planie koła bryła tej największej romańskiej świątyni w Polsce. Podziwiali oni także tympanon fundacyjny rotundy, stacje drogi krzyżowej, kropielnicę z XII w. wykonaną z jednego kawałka kamienia oraz empore z biforium. Następnie uczestnicy konferencji przeszli do kościoła św. Trójcy i Najświętszej Marii Panny, trójnawowej bazyliki z transeptem i zamkniętym absydą prezbiterium, w której mogli zobaczyć unikatowe romańskie kolumny pokryte płaskorzeźbą figuralną oraz zespół pięciu konfesjonatów z 1741 r. ozdobionych malowidłami z życia Jezusa Chrystusa i Marii Panny. Punktem docelowym objazdu był klasztor benedyktynów w Mogilnie. Na miejscu gości przywitał proboszcz parafii św. Apostoła Andrzej Panasiuk i zaprosił wszystkich na kolację, która odbyła się w refektarzu klasztornym. Kolejnym wystąpieniem w sesji popołudniowej był referat Danuty Konieczka-Śliwińskiej (Poznań) na temat smaków zakonnej kuchni mnichów w opactwie benedyktyńskim w Mogilnie. Natomiast Andrzej Panasiuk, w podziemiach klasztoru opowiedział o życiu codziennym benedyktynów mogileńskich oraz o odkryciach dokonywanych w czasie prac remontowych na terenie klasztoru i kościoła. Oprowadzając gości po kościele św. Jana Ewangelisty, zwrócił uwagę na stalle z drugiej połowy XVIII w., rokokową ambonę oraz przykrywające kościół i klasztor sklepienia gwiaździste i kryształowe.

W drugim dniu konferencji obrady toczyły się w dwóch sekcjach, w których podjęto dyskusję na temat niedocenianych w edukacji historycznej narzędzi poznania przeszłości, jakimi obok słowa i obrazu są dźwięk i smak. Prelegenci sekcji

pierwszej podjęli rozważania dotyczące obrazu i dźwięku, natomiast drugiej – problematyki smaku w historii.

Dyskusja o obrazie toczyła się poprzez pryzmat podejmowania rozważań dotyczących różnorodnych źródeł ikonograficznych. Adam Piwek (Wrocław) w swojej refleksji na temat *Wykorzystanie infografiki w popularyzacji wiedzy o przeszłości* zwrócił uwagę na fakt, że w dobie społeczeństwa informacyjnego przekaz za pomocą obrazu nabiera coraz większego znaczenia. W związku z tym we współczesnej edukacji historycznej obrazowe odpowiedniki treści słownych, bądź ich uzupełnienia, stanowią winny istotny element wykorzystywany w odkrywaniu przeszłości. Coraz popularniejsza w polskich podręcznikach oraz przekazach medialnych infografika, w jego przekonaniu stanowić może cenny środek dydaktyczny w edukacji historycznej. Opowiedział się za wykorzystaniem infografiki jako jednego z wielu środków we współczesnej dydaktyce historii. Kolejni prelegenci analizowali walory źródeł ikonograficznych. Katarzyna Błachowska (Warszawa) podjęła w swoim wystąpieniu problematykę wykorzystania karykatury jako narzędzia kształcenia krytycznego uczniów, natomiast Piotr Kroll (Warszawa) wskazał na nowe możliwości w zakresie upowszechnienia filmu w szkolnej edukacji historycznej. Dopełnieniem myśli na temat obrazu była wypowiedź Katarzyny Ruhland ukazująca zastosowanie ikonografii we współczesnych podręcznikach niemieckich.

Kolejny etap rozważań tej sekcji dotyczył dźwięku. Marek Białokur (Opole) zwrócił uwagę na różnorodne możliwości wykorzystania w edukacji historycznej Kompaktowej Historii Polski *Od Mieszka I do Jana Pawła II* wydanej przez Dom Wydawniczy Bellona i Polskie Radio. Wskazał on, że ważnym atutem propozycji, przygotowanej przez grono wybitnych historyków polskich był fakt, iż na trzydziestu płytach umieszczono trzydzieści trzy godziny wykładów z dziejów Polski, w których obok głosów lektorów usłyszeć można było oryginalne wypowiedzi Józefa Piłsudskiego, Wincentego Witosa, Włodzimierza Lenina, Feliksa Dzierżyńskiego, Władysława Gomułki, Lecha Wałęsy, Jana Pawła II. Następnie głos zabrała grupa referentów, którzy występowali kolejno z propozycjami poznawania historii najnowszej na podstawie tekstów piosenek z minionych epok. Zofia Kozłowska (Warszawa) i Jan Chańko (Łódź) wskazywali na wielorakie walory piosenek. Małgorzata Machałek (Szczecin), poddając analizie wybrane utwory rapowe, dostrzegła możliwość poszukiwania nowych sposobów przekazywania treści historycznych. Natomiast Agnieszka Jankowiak (Poznań) zwróciła uwagę na niewykorzystywane walory analizy tekstów piosenek opozycji okresu PRL-u.

Obrazy sekcji drugiej zdominowała problematyka smaku. Mariusz Ziółkowski (Toruń), podejmując zagadnienie smaków starożytności, odkrył tajniki fermentacji piwnej najstarszych cywilizacji. Udowodnił tezę, że ucywilizowanie Europy nastąpiło przez wino, wówczas, kiedy ludy zamieszkałe nad Morzem Śródziemnym

nauczyły się uprawiać oliwki i wino. Jarosław Dumanowski (Toruń) w wystąpieniu *Historyczność smaku. Życie (nie)codzienne i liczenie (nie)zjedzonego* przekonywał, że dawne menu i upodobania smakowe oraz uasadnianie i ideologizowanie tych wyborów mogą współcześnie wiele powiedzieć o przeszłości. Jedzenie, kuchnia i smak tworzyły bowiem specyficzny język, którego odczytanie może nam ułatwić zrozumienie przeszłości. Ten specyficzny język smaków prelegent określił jako mowę zachowań, gestów i zaklętych w formę pożywienia myśli. Smaku historii, w jego przekonaniu, dotykamy wprawdzie właśnie za pośrednictwem słów i obrazów, ale dzięki nim możemy naprawdę smakować przeszłość. Refleksje te kontynuowała Magdalena Spychaj (Toruń), która w referacie *Zwykła historia. Lektura przepisów kulinarnych* dokonała analizy pochodzących z XVII w. ksiąg kulinarnych, dostrzegając ponadczasowy wymiar niektórych potraw i upodobań.

Anna Mejer (Warszawa) natomiast dokonała analizy wpływu uwarunkowań historycznych na narodową kuchnię angielską oraz podjęła poszukiwanie odpowiedzi na pytanie, na ile kuchnia mogła wpływać na bieg wydarzeń politycznych. Kuchnia, w opinii prelegentki, podobnie jak język podlegała ciągłym zmianom, różnym modom i zapożyczeniom. Historia i polityka w jej przekonaniu stykały się z jedzeniem znacznie częściej niż tylko podczas dyplomatycznych obiadów.

Ważnym głosem w dyskusji był także referat Anny Glimos-Nadgórskiej i Macieja Szaniawskiego (Katowice) pt. *E-learning w kształceniu nauczycieli i w procesie nauczania*, w którym autorzy zauważyli, że rozwój technologii informacyjnej stwarza szerokie możliwości posługiwania się informacją. Do najważniejszych utrudnień w wykorzystaniu zdobyczy technologii informacyjnej zaliczyć należy niewystarczające umiejętności polskich nauczycieli w zakresie zastosowania multimediiów w edukacji historycznej i obywatelskiej. Zwrócili uwagę, że pomocne w doskonaleniu form i metod kształcenia nauczycieli może być tzw. nauczanie na odległość. W ich przekonaniu korzystanie z e-learningu w kształceniu nauczycieli pomaga im w ugruntowaniu umiejętności poruszania się w otaczającym ich „cyfrowym świecie”. Współcześnie każdy pedagog powinien w swojej pracy korzystać z nowoczesnych technologii, musi on dostosować metody pracy do pokolenia uczniów, których otacza przestrzeń zdeterminowana przez komputery, Internet i multimedia.

Liczba zgłoszonych referatów, liczba gości uczestniczących w obradach oraz uczestnictwo nauczycieli toruńskich szkół dowodzą zasadności spotkań historyków i dydaktyków. Dyskusja nad kolejnym etapem reform w systemie oświaty w toruńskim środowisku dydaktyków trwa i, jak dowodzą wystąpienia, powinna być kontynuowana. Kolejne spotkanie na temat „Parlament – Konstytucja – demokracja w edukacji historycznej i obywatelskiej” zaplanowano na wrzesień 2011 r.

Małgorzata Strzelecka, Agnieszka Wieczorek (Toruń)